

Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана
Боберського
Кафедра хореографії та мистецтвознавства

**ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПЕРІОДУ АНТИЧНОСТІ. ТАНЦІ
ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ, СТАРОДАВНЬОГО РИМУ ТА ЄГИПТУ**

(Лекція для студентів III курсу ФПО Спеціальності 024 Хореографія з
дисципліни «Історія хореографічного мистецтва»
(1 год.)

Розробив: проф., докт. іст. наук Білий Д.Д.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та
мистецтвознавства

Протокол № 1 від «30» серпня 2019 р.

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В. Ю.

Львів 2019

Сім тисячоліть тому давні єгиптяни вже вміли танцювати, і це відбито на їхніх фресках і стінах усіх древніх єгипетських храмів. Народження давньоєгипетського танцю було нерозривно пов'язане зі становленням релігії.

Розмаїтість танців епохи фараонів. Давньоєгипетські танці виповнювалися без єдиного різкого руху, навіть просто зайвого руху. Ніщо не відволікало від духовної напруги.

Існував **зоряний танець** єгипетських дівчат з передзвоном дзвіночків. З червоними віночками у великих локонах волосся, складки одягу - довгі з тонкого льону. Дівчата йшли одна за одною зосереджені і горді, їхній малюнок повертався за сонцем (строфа), вказуючи зоряні рухи. В антистрофі рухалися більш швидкі дівчата, одяг - з різнобарвного скляного намиста на талії. Вони розривали ряд перших. Танцювали в білому, нахилилися, діставали руками підлоги, між ними, піднявши зімкнуті над головою руки нахилилися плавними рухами інші.

Рухливий танець. В оригіналі танець має 2 елементи - рухи тіла і кроки, треба вміти керувати ними і з підсвідомих безладних рухів створювати свідомі розмірені. Танцюючий привертає увагу публіки своєю спритністю й умінням контролювати тіло, часто глядачі аплодують і кричать у ритмі, це і є сутність кінетичного танцю. Храмові танцівниці були дуже майстерними в кінетичному танці.

Спортивний (акробатичний) танець. Конкуренція і бажання одержати перевагу вимагали роботи над своєю витонченістю і легкістю рухів, ускладнювали рухи і підвищували їхні труднощі, таким чином, не кожен танцюрист міг рухатися подібним чином, цей вид танцю вимагав дуже великої гнучкості і великого часу на тренування.

Танець-наслідування. Танцюристи багатьох національностей і віків намагаються зображувати тварин, птахів і явища природи. У цивілізовану епоху цей вид використовується лише для розваги публіки, щоб показати, наскільки вміло танцюристи можуть копіювати тварин. У поезії ми знаходимо деякі

слова, що вказують на те, що єгиптяни намагалися імітувати шум вітру. Єгиптяни наслідували в танці і тварин.

Груповий танець. Два види: танець, що виконується 5 танцівниками; кожен артист виконує свої рухи, і вони повинні бути пов'язані з іншими учасниками; другий вид - танець у якому танцюристи виконують однакові синхронні рухи. Танець, що виконувався храмовими танцюристами і був схожий на танець карликів і релігійний, називався ритуальним похоронним танцем.

Військовий танець. Давні єгипетські війська склалися з найманців із сусідніх держав, і тому колір шкіри у деяких з них був чорний. Військовий танець був розвагою армії під час відпочинку. Чорні солдати танцювали простувату суміш з безладних рухів під ритмічні вигуки барабанщика. Білі солдати встановлювали ритм ударами двох бумерангів і з ним же вони танцювали. Це був свого роду двобій - одні атакують, інші захищаються.

Танець музикантів. У давньому Єгипті музиканти не стояли або сиділи нерухомо як зараз, а танцювали під час гри на своїх інструментах, і це був особливий вид танцю. Звичайно, танець залежав від виду інструмента, наприклад, деякі могли навіть стрибати, а в музикантів, що грають на кастаньетах, було більше за всіх можливості для руху.

Танець карликів. Похоронний танець. Успіх танцю карликів залежав від їхніх комічних здібностей, цей танець виконували для королів і королівських дворів особливі актори, у Єгипті вони вважалися досить відомим станом. Священний танець карликів був унікальною розвагою королів, у ранні епохи після смерті монарха карликів ховали разом з ним. Існує багато скульптур, статуй, написів і фігур, що доводять його особливе положення. Три види цього танцю в залежності від властивої ідеї: ритуальний танець, що був основною частиною похоронних обрядів; танець, що уособлює сум танцюристів, яких запросили на похорон; земний танець, покликаний утішити скорбних. Найбільш значним вважається перший вид танцю карликів. Він виконувався великою кількістю танцюристів і танцівниць і супроводжувався

музикантами з кастаньєтами. У давньому Єгипті вірили в загробне життя, і для них не було нічого незвичайного в тому, що якщо карлики танцювали танець при житті людини, вони повинні були виконувати його і після смерті. Тому єгиптяни наполягали на похованні танцюристів в одну могилу з покійним.

Релігійний танець. Танець у давньому Єгипті був основною частиною релігійних ритуалів. Танцюристи виконували його оголеними або одягненими в прозорий одяг. Церемонію супроводжували палаючі пахощі, танець і спів, удари табли, а частина танцюристів розмахували зеленими гілками, відганяючи злих духів від богів.

Хореографія Стародавнього Єгипту мала колосальний вплив на хореографічне мистецтво Давньої Греції та Античного Риму.

Танець у Давній Греції був невід'ємною частиною повсякденного життя. Елліни цінували прекрасне. У період класики й еллінізму танцювальне мистецтво Давньої Греції, а також еллінізованих Єгипту, Малої Азії та Сирії, піднялося на значний рівень розвитку порівняно з танцем у країнах Давнього Сходу. Давньогрецькі вчені, письменники, правителі, народ – усі ставилися до танцю як до найважливішого компонента життя. Мистецтво танцю Давньої Еллади бере свій початок ще в крито-мікенську добу. На о. Крит була наймогутніша “мінойська цивілізація”. Соціально-політичне життя, торгівля, культура, мистецтв танцю набули значного розквіту у 1600–1400 роки до н. е. Найвідоміші серед них так звані акробатичні танці з биком, де давні майстри виконували складні танцювальні й акробатичні елементи та трюки, сидячи верхи на бику. Сидячи, або стоячи на бику, який скакав, вони робили оберти, стрибки з обертотом у повітрі, перевернути із боку в бік. Взагалі вшанування бика як божества, було пов'язане у критян із відомим міфом про “Мінотавра”. Найбільшого поширення танцювальне мистецтво набуло в давньогрецьких театральних виставах і святах богів; починаючи з архаїки танець був представлений у театральних дійствах як один із головних виражальних засобів. У період класики танець створив зразкові форми і канони. У період еллінізму давньогрецький танець удосконалився через систематизацію рухів,

визначення жанрів і форм. Цей період став фундаментом розвитку танцювального мистецтва взагалі та класичної хореографії зокрема. За одним із багатьох давньогрецьких міфів, своєю появою танець зобов'язаний головному богові давніх еллінів – Зевсові. За міфом, батько Зевса Хронос у нападі люті хотів його з'їсти, але його мати Кебелія відволікла його виконанням пристрасного танцю. Віншій легенді йдеться про бога Діоніса, який увіз танцювальні мистецтва до Еллади з Індії. Нарешті усі міфи й легенди звелися до Терпсіхори – музи тацю Аполлона, яка танцювала перед богами для розваги на горі Олімп. Танцювальне мистецтво Давньої Еллади мало назву орхестріка. Священні (культові) танці виконували на святах і релігійних церемоніях – Містеріях Діоніса. Серед усіх богів Діоніс набув найбільшої популярності в еллінів як покровитель театральних дійств і танцювальних церемоній. Танець культу Діоніса мав сакральний зміст, який був поширений серед жителів міст і сіл. На честь Діоніса створювали цілі видовища з танцями. Перша частина цього видовища мала містично-літургійний зміст, її супроводжувалася танцювальні обряди. Друга мала вакханалістично-розбещений характер, супроводжувалася питтям вина, оргіями, шумними веселощами (танцями сатирів, панів, вакханок) . Якщо танці на честь Діоніса мали масово-розважальний і не завжди етичний, зміст, то танці на честь бога Аполлона та богині Афіни були шляхетнішими, витонченішими. Під час танців Аполлона співали славословні гімни на його честь. Танці поділялися на культові помірні – на честь богів і богинь: Аполлона (краси, літератури, пантоміми, танцю, музики), Афіни (війни, сили), Афродіти (любові, ніжності, зваблення), Деметри (сільського господарства, збирання вражаю); військові танці – подізм (швидкий марш), ксефізм (рід битви), піррічний (військова пантоміма); побутові танці – гормос (танець оголених жінок і чоловіків), геранос (журавель), домашні танці; театральні танці – денос (величний танець), евмелія (трагічний танець), тіпорхематіс (одночасні спів і танець), парабеная (pas de deux); кардак (комічний танець), сікініс (сатиричний танець), гіперхіматика (ліричний танець під спів). Техніка давньогрецького танцю була досить складною. У давньогрецьких школах викладали хірономію (вправи для рук та поняття

виворотності). Були прийняті п'ять позицій ніг. Позиції ніг, на відміну від сучасних класичних позицій танцю, були напіввиворотними. Рухи рук були виразні, мали конкретний зміст. Використовували, а також акробатичні вправи salto, fias тощо.

Танець Стародавнього Риму був своєрідним нащадком танцю Стародавньої Еллади. “Золотий вік Октавіана Августа” (30 рік до н. е.–14 рік н. е.) – розквіт пантомімічно-танцювального мистецтва. Професійні виконавці танцю в Давньому Римі отримали назву мімів. Був створений перший придворний професійний театр мімів. Дійства були драматичними (трагедія, комедія, сатира). З'явилася нова форма пантомімічно-танцювальної творчості – італічний танець: синтез грецької орхестрики – трагічної (евмелії), комічного (кордака) і сатиричного (сакінісу). Показовим було те, що римські імператори самі найчастіше виступали в досить аморальних пантомімічно-танцювальних дійствах у ролі міма (Калігула, Нерон, Комод, Каракалла). Усі театральні дійства найчастіше мали вигляд оргій, еротичних видовищ, де панувала пристрасть, емоції, розбещеність. Багато давньоєгипетських священних танців і давньогрецьких містерій було відтворено в Римі у вигляді оргій. Сюжети запозичували з давньогрецьких чи давньоримських міфів про богів – Юпітера (Зевса), Марса (Ареса), Аполлона. Пантомімічні дійства-оргії досягли свого апогею при імператорі Доміціані. Жінки почали професійно виступати за часів імператора Костянтина (312–337 роки) Стилїстика танцю у Давньому Римі мала виразний і змістовний рух і жест. Техніка була запозичена з давньогрецького танцю. Окрім театральних, танцювально-пантомімічних свят, урочистостей на честь імператорських тріумфів, шанувань богів, громадських свят, серед римлян також існував побутовий танець. Його використовували серед заможного класу (аристократи, сенатори, військові, чиновники). Також серед середнього (торговці, ремісники, міський магістрат). Вони були наближені до сучасних балетних прийомів і принципів. Танцювальне мистецтво у Давньому Римі отримало назву сальтація. Отже, розвиток філософських ідей Піфагора, Сократа, Платона, Аристотеля, Епікура значно вплинули на суспільно-політичний розвиток Античного світу, тому що суспільно-політичний розвиток

встановив канони та зразки для культури та мистецтва. Також важливим у Античному танці було й те, що його не вважався відірваним від культури, освіти, релігії, філософії. У стародавній грецькій філософії високо цінували силу музичного мистецтва і традиційною була ідея Платона: “той, хто не тренується у хороводі, не є вихованим, а хто тренується, є вихованим”. Платон розробив теорію хороводів. Хоровод, інтерпретував Платон як цілісне і синтетичне мистецтво. Античний танець сформував певні особливості танцювального мистецтва: з’явилися професійні виконавці-міми, окреслилися нові форми танців: трагічний, комічний, ліричний, сатиричний, військовий, оргаїстичний; ускладнилася танцювальна техніка, розвинулася театралізована танцювальна пантоміма – рухи набувають виразного змісту. Усі ці нововведення в подальшому стали фундаментом розвитку хореографічного світового мистецтва. В Античному світі побутував як аматорський, так і професійний танець. Танцювальні дійства Античності склалися зі співу, декламації, музики і танцю, сюжет був пов’язаний з ритуалом і був синкретичним. Також античний танець передусім мав світський характер і був частиною античного театру. Античний танець відрізнявся також багатожанровістю. Техніка танцю була досить розвинена, мала близькі до сучасних зразків позиції, положення, оберти, рухи, стрибки.